Opgesteld door: Sjerp van der Ploeg (kennismakelaar Kennisrotonde)

Vraagsteller: leerkracht, po-instelling
Referentie: Kennisrotonde. (2019). *Heeft het combineren van groep 5/6 in plaats van groep 3/4/5 en 6/7/8 effecten op de cognitieve en/of sociaal emotionele ontwikkeling van leerlingen op een (Montessori) basisschool?* (KR. 604) Den Haag: Kennisrotonde.

18 maart 2019

Vraag

Heeft het combineren van groep 5/6 in plaats van groep 3/4/5 en 6/7/8 effecten op de cognitieve en/of sociaal emotionele ontwikkeling van leerlingen op een (Montessori) basisschool?

Kort antwoord

Leerprestaties van leerlingen in combinatieklassen wereldwijd wijken nauwelijks af van leerlingen uit jaargroepklassen. Leerlingen uit combinatieklassen hebben wel vaker een positief zelfbeeld en meer zelfvertrouwen. Beschikbaar onderzoek geeft geen antwoord op de vraag of het combineren van specifieke jaargroepen wel of niet bevorderlijk zou zijn voor leerprestaties of sociaal emotionele ontwikkeling van leerlingen.

Toelichting antwoord

Combinatieklassen in het basisonderwijs komen in Nederland sinds de jaren ’80 met regelmaat voor. Het zijn klassen waarin leerlingen van twee of meer jaargroepen gezamenlijk onderwijs krijgen. Klassen waarin leerlingen uit één jaargroep les krijgen, worden veelal jaargroepklassen genoemd (bijv. Kennisrotonde-antwoord 576). Ook in het buitenland wordt met combinatieklassen gewerkt. Dat wordt in Engels vaak aangeduid met termen als mixed-age class, multi-grade learning of vertically grouping.

Scholen hebben verschillende reden om met combinatieklassen te werken. In Nederland gaat het daarbij in ieder geval om kleine scholen (bijvoorbeeld op het platteland en/of in krimpgebieden) die geen jaargroepen van ten minste 25 leerlingen kunnen samenstellen. Samenvoegen van klassen biedt de mogelijkheid om met de beschikbare personeelsformatie dan toch alle groepen les te geven. Een andere reden voor combinatieklassen is dat vanuit onderwijskundige opvattingen (bijvoorbeeld in het Montessori-onderwijs) het belangrijk wordt gevonden dat leerlingen van verschillende leeftijden (en daarmee ook verschillen in ontwikkeling) gezamenlijk onderwijs krijgen (Lindström & Lindahl, 2011). In de buitenlandse literatuur komt dit onderscheid ook in de

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

benaming tot uitdrukking. Enerzijds de multi-grade classes waarbij de combinaties van jaargroepen in één klas op basis van efficiency-overwegingen worden bedoeld. En anderzijds de multi-age classes waarin vanuit onderwijskundig perspectief leerlingen met verschillende leeftijden worden samengebracht. Daarin doen jongere leerlingen via oudere leerlingen kennis en vaardigheden op en leren oudere leerlingen op die manier verantwoordelijkheid te nemen bij het helpen en ondersteunen van jongere leerlingen (Veenman, 1995).

Vervolgens is het de vraag welke combinatie van jaargroepen of leeftijdsgroepen vanuit sociaal emotioneel welbevinden of leerprestaties het meest verstandig zijn. Is het bijvoorbeeld beter om groep 5 en 6 samen te nemen, of juist 6 en 7, of zelfs 6, 7 en 8?

Hoewel er een behoorlijke hoeveelheid (nationale en internationale wetenschappelijke literatuur beschikbaar is rond het fenomeen combinatieklas) hebben we daarin geen studies kunnen aantreffen die specifiek antwoord geven op deze vraag. We weten dus niet of het combineren van specifieke jaargroepen wel of niet bevorderlijk zou zijn voor leerprestaties of sociaal emotionele ontwikkeling van leerlingen.

Wat we wel weten uit alle literatuur is dat leerprestaties van leerlingen in combinatieklassen wereldwijd nauwelijks afwijken van leerlingen uit jaargroepklassen.

Een al ruim 20 jaar oude Nederlandse reviewstudie van nationaal en internationaal onderzoek geldt als standaardwerk op dit terrein (Veenman, 1995). Hij combineerde de resultaten van 56 studies naar multi-age en multi-grade klassen. Zijn conclusie daaruit is dat leerlingen in het primair onderwijs het in combinatieklassen qua leerprestaties (cognitief) evengoed doen als leerlingen uit jaargroepklassen. Dat gold voor zowel de multi-age als de multi-grade klassen. Wel vindt hij iets hogere scores voor het zelfbeeld van leerlingen in combinatieklassen. Veenman sluit met deze bevindingen aan op een eerdere review van Pratt (1986) van 30 studies die toegespitst zijn op de VS. Ook hier laat de meerderheid van de onderzoeken geen effecten van jaargroep- of combinatieklassen zien op leerprestaties. En ook hier blijken leerlingen in combinatieklassen hoger te scoren op niet-cognitieve kenmerken als sluiten van vriendschappen, zelfvertrouwen, en sociaal emotionele ontwikkeling (Saqlain, 2015).

Een redelijk recent Zweeds onderzoek (Lindström & Lindall, 2011) gebaseerd op een grootschalige en representatieve gegevensset laat zien dat leerprestaties op korte termijn achterblijven wanneer leerlingen in een combinatieklas zitten of hebben gezeten (einde groep 5). Dat lijkt een korte termijn effect omdat na drie beide groepen niet meer significant verschillend van elkaar te scoren op hun leerprestaties. Iets soortgelijks zien we een in onderzoek uit 2009 in de VS (Mariano & Kirby, 2009). Daar scoren leerlingen uit combinatieklassen iets lager op leerprestaties (taal en rekenen). De verschillen voor taal zijn echt klein: een leerling heeft in een combinatieklas een taalscore die ergens tussen de één vijfentwintigste en één honderdste standaarddeviatie lager ligt dan wanneer hij of zij in een jaargroepklas had gezeten. Voor rekenen ligt dat tussen de één tiende en een dertigste. Wat dit laatste onderzoek specifiek laat zien is dat de verschillen tussen combinatieklassen en jaargroepklassen in verschillende opeenvolgende jaargroepen ongeveer even groot zijn. En dus niet dat het combineren van bepaalde jaargroepen slechter of beter is voor leerprestaties dan het combineren van andere jaargroepen.

Uit recent onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs (2018) blijkt dat de *kwaliteit van de lessen* in combinatieklassen op diverse aspecten vaker als onvoldoende wordt beoordeeld dan lessen in jaargroepklassen. Op grond daarvan zou verwacht mogen worden dat daarmee ook de *leerprestaties* van leerlingen uit combinatieklassen zouden achterblijven bij die van leerlingen in jaargroepklassen. Dat laatste wordt echter niet ondersteund: noch door ouder, noch door recenter onderzoek.

Geraadpleegde bronnen

Inspectie van het Onderwijs (2018). *De Staat van het Onderwijs. Onderwijsverslag 2016/2017*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs. https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2018/04/11/rapport-de-staat-van-het-onderwijs

Kennisrotonde. (2017). Ontwikkelen kinderen zich beter wanneer we ons leerstofjaarklassensysteem loslaten? (KR.071). Den Haag: NRO. https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2017/04/071-antwoord-Ontwikkelen-kinderen-zich-beter-als-we-ons-leerstofjaarklassensysteem-loslaten.pdf

Kennisrotonde. (2019). Wat is het effect van een combinatieklas op de onderwijsprestaties van leerlingen en de ervaringen van leraren? (KR.576). Den Haag: NRO.

Lindström, E. & Lindahl, E. (2011). The Effect of Mixed-Age Classes in Sweden. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 55 (2), 121-144. https://www.researchgate.net/publication/233467701_The_Effect_of_Mixed-Age_Classes_in_Sweden

Mariano, L.T. & Kirby, S.N. (2009). *Achievement of Students in Multigrade Classrooms. Evidence from the Los Angeles Unified School District*. Working paper WR-685-IES, Santa Monica: RAND Education. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/working_papers/2009/RAND_WR685.pdf

Roelofs, E.C. (1993). *Teamgerichte nascholing en coaching. Een experimentele studie in scholen met combinatieklassen*. Nijmegen: Katholieke Universiteit Nijmegen. https://repository.ubn.ru.nl/handle/2066/113107

Saqlain, N. (2015). A Comprehensive Look at Multi-Age Education. *Journal of Educational and Social Research.* 5 (2), 285-290. https://www.mcser.org/journal/index.php/jesr/article/view/6588

Veenman, S., Lem, P. & Roelofs, E.C. (1989). Training teachers in mixed-age classrooms: effects of a staff development programme. Educational Studies, 15:2, 165-180. https://psycnet.apa.org/record/1990-02816-001

Veenman, S. (1995). Cognitive and non-cognitive effects of multigrade and multi-age classes: A best-evidence synthesis. Review of Educational Research, 65, 319–381. https://www.semanticscholar.org/paper/Effects-of-Multigrade-and-Multi-Age-Classes-Veenman/ce00081a8611c7d6bb3f825fb94e5eca3c9beb40

Veenman, S (1996). Effects of multigrade and multi-age classes reconsidered. Review of Educational Research, 66, 323-340. https://www.jstor.org/stable/1170526?seq=1

Onderwijssector

PO

Trefwoorden

Combinatieklas, jaargroepklas, leerprestaties, sociaal emotionele ontwikkeling